
Razvoj djeteta od treće do četvrte godine života

Iako su trogodišnjaci već mnogo toga naučili pa su motorički i u govoru sve spretniji i sigurniji, zanimljivo je da dijete s tri i pol godine može postati nesigurno, i to u jednom ili svim područjima razvoja. Kada se radi o motorici, dijete bi moglo češće padati, spoticati se, bojati se visine, imati lošu koordinaciju u crtanju i građenju.. Individualne razlike su velike. Emocionalno može postati labilnije pa češće plače i cendra, čas je sramežljivo, čas nametljivo. Mogu se javiti ponašanja koja smiruju napetost, poput sisanja prsta, kopanja nosa, gríženja noktiju, žmirkanja. S djetetom je u tom razdoblju potrebno biti posebno strpljiv i pružiti mu puno pažnje, razumijevanja, topline i ljubavi.

Nespretnija djeca tek sada započinju usvajati motoričke vještine. U mnoge su djece izražena ponašanja koja smanjuju napetost, primjerice žmirkanje očima, sisanje palca, gríženje noktiju, kopanje nosa. I u odnosu s drugima dijete može imati poteškoće. Svoju emocionalnu nesigurnost izražava plačem, zahtjevima, ljubomorom; u jednome trenutku je sramežljivo, a drugom nametljivo. U ovoj dobi dijete također počinje zaista doživljavati uspjeh i neuspjeh, tako da tu prepoznamo početke samovrednovanja.

Ovo je dob kada su najvidljivija djetetova ograničenja u shvaćanju pojava vanjskog svijeta. Kažemo za mišljenje da je predoperacionalno. Dijete koje je okruženo odraslima koji mu tumače svijet i koje se više igra s drugom djecom brže će prevladavati ograničenja predoperacionalnog mišljenja. Zanima ga i funkcioniranje vlastitoga tijela.

Djetetu je u ovom razdoblju potrebno pokloniti mnogo strpljenja, pažnje i razumijevanja. Osim toga, s četiri godine ulazi u razdoblje kad odjednom postaje previše sigurno u sebe te iskušava svoje sposobnosti i preko dopuštenih granica, što ga može dovoditi u konflikte s okolinom i u opasnost. U tome mu značajno pomaže već vrlo dobro razvijen govor i interes za jezik i komunikaciju. Mnogo više voli govoriti nego slušati.

Za odrasle je ključno da postavi odgovarajuća očekivanja, koja nisu niti premalena, niti prevelika.

MOTORIČKI RAZVOJ

Karakteristike:

- Kratko stoji, bez pomoći, na jednoj nozi
- Skače s najniže stepenice
- Skače s obje noge na mjestu
- Samostalno se spušta niz tobogan
- Silazi niz stepenice stavljajući nogu pred nogu
- Škarama reže papir
- Jede vilicom
- Crta dijagonalu
- Crta punoglavca
- Samostalno se može popeti na penjalicu i spustiti s nje.
- U trku može zaobići prepreke bez napora (čak i ako u rukama nosi neki predmet)
- Može stajati i hodati na prstima.
- Može uhvatiti loptu ispruženih ruku.
- Nalijeva vodu iz vrča s obje ruke (tolerira se prelijevanje).
- Gradi toranj od 9 kocaka.
- Niže velike kuglice (ili nešto drugo) na užu.
- Može držati olovku sa tri prsta.
- Može ponoviti crtež kruga ili križa nakon što vidi nekog drugog da nacrtava.

SPOZNAJNI RAZVOJ

Sve spoznaje trogodišnjeg djeteta temelje se na praktičnom djelovanju- neposrednim baratanjem i isprobavanjem svojstava predmeta te promatranjem, slušanjem, doživljavanjem...

Mišljenje je opažajno- praktično, što znači da se svi misaoni procesi temelje na praktičnom djelovanju:

- Često ne razlikuju izgled od onoga što neki predmet ili osoba stvarno jesu (npr.maskiranje)
- ne shvaćaju da ljudi mogu vjerovati u nešto što nije točno
- teško se može otrgnuti od vlastitog stajališta kako bi preuzelo stajalište druge osobe koje je drukčije od njegova
- Stvarima i pojavama pridaje sklonosti živih bića.
- Imenuje tri osnovne boje, a pokazuje šest.
- Razlikuje oblike: uglato-okruglo, krug, kvadrat, trokut; razlikuje veliko-malo-jednako, dugačko-kratko, debelo-tanko;
- zna doba događanja neke aktivnosti (dan-noć, jutro-večer);
- počinje razlikovati: ispred-iza, gore-dolje, naprijed-natrag;
- broji uz pokazivanje 2 predmeta pa 3; mehanički može brojiti do 10;
- imenuje osnovne okuse: slatko, slano, gorko, kiselo;
- prepoznaje: lako-teško, meko-tvrdo, suho-vlažno, toplo-hladno;
- uočava probleme u svakidašnjim situacijama te ih rješava aktivnim isprobavanjem;
- počinje objašnjavati pojave oko sebe - uz ograničenja koja su karakteristična za predoperacionalnu misao djeteta te dobi

KAKO POTAKNUTI SPOZNAJNI RAZVOJ?

Odrasli trebaju osigurati dovoljno materijala i vremena djeci da ispituju i uče o okružju, da bi vježbala svoju prirodnu radoznalost i eksperimentirala o odnosu uzrok-posljedica. Npr. osiguravaju kocke (koje djeca najprije slažu uvis, a potom grade toranj); osiguravaju potrepštine za složeniju dramsku igru (da bi se igrala obiteljskih uloga, životinja ili radila nešto); osiguravaju pribor za eksperimente koji će potaknuti stjecanje pojma količine (baratanje vagama, prelijevanjem vode i pijeska...); mnoge igračke i alat za eksperimentiranje kao što su kutije, kvake ili bilo koje igračke koje se mogu otvoriti, zatvoriti, razdvojiti; osigurati jednostavne aktivnosti kao što je rast mjehurića, letenje papirnatih zmajeva ili sadnja biljaka.

OSIGURAVANJE RAZVOJA SAMOSTALNOSTI I NEZAVISNOSTI

- Omogućiti doživljaj uspjeha u aktivnosti.
- Omogućiti uspjeh iz rezultata aktivnosti, a ne iz usporedbe s drugom djecom.
- Djetetu treba pokazati da je postiglo uspjeh. Pritom treba paziti da mu pohvala ne bude važnija od rezultata, jer se na taj način stvara ovisnost motivacije o vanjskim, a ne unutarnjim potkrepljivačima (davanje prednosti intrinzičnoj, a ne ekstrinzičnoj motivaciji). Stoga treba uvijek nastojati da dijete sâm ustanovi je li aktivnost završila uspješno i uvijek ga pitati: "Što ti misliš, je li ovako dobro?"
- U ovoj dobi svoj djeci treba omogućiti da se kreću i "vježbaju" stečene motoričke vještine te da u tome uživaju (pokretne igre, igre oponašanja i mali poligoni). Mnoga djeca su još nespretna, druga su u fazi nesigurnosti i zato je uspoređivanje nepoželjno, a ruganje opasno i nedopustivo zbog negativnog utjecaja na djetetovo samopoštovanje.

OMOGUĆAVANJE INTELEKTUALNOG RAZVOJA

- Omogućiti djetetu stjecanje iskustava svim senzornim putevima.
- Omogućiti stjecanje pojma količine rukovanjem stvarnim količinama: bombonima, kestenima, prelijevanjem vode i pijeska...
- Sve značajnije postaje poticanje upotrebe govora: davanjem i traženjem objašnjenja i obrazloženja.
- Poticati i zadovoljavati dječju radoznalost, koja se odražava u postavljanju pitanja – to je doba pitanja "zašto?".
- Omogućiti stjecanje što više različitih iskustava o svijetu koji ga okružuje, uz podršku odrasle osobe ili vršnjaka, radi prevladavanja ograničenja mišljenja te poticati upotrebu govora – da dijete priča i prepričava doživljeno (u konkretnim i zamišljenim situacijama, s i bez slikovnog materijala...).
- Pokazati primjerom djeci ispravan govorni model.

SOCIO-EMOCIONALNI RAZVOJ

Nastavlja se emocionalni razvoj vašeg djeteta. Ono počinje prepoznavati emocije pa razlikuje osjećaje sreće, tuge, straha, ljutnje. Izuzetno je bitno da djetetu dopustimo izraziti emocije te da mu pokažemo da ga jednako volimo bez obzira ljuti li se, plače ili se smije. Recite mu da ga volite iako ste se naljutili na njega ili podigli glas.

Kada se radi o odnosu s odraslima ili vršnjacima, važno je znati da je dijete u fazi egocentrizma ili predsocijalnoj fazi. Kontakti s drugom, nepoznatom djecom sve su više slučajni i česti su sukobi. Odraslog tretira kao vršnjaka i traži od njega pomoć i informaciju. U odnosu s odraslim vrlo je imperativan u svojim zahtjevima.

U trećoj godini javlja se strah od imaginarnih likova i pojava. Među najčešćim dječjim strahovima su strah od mraka i maskiranih likova. Strah od mraka, klaunova, Djeda Mraza i drugih maskiranih likova često traje kroz čitavu predškolsku dob, pa i duže. Dijete se plaši da ga netko iz mraka ne uhvati, boji se da će u mraku pasti, povrijediti se ili da će iz mraka izroniti vampiri, kostur i druge strahote. Maskirani likovi zato predstavljaju prijetnju i izvor velikog straha. Strah od mraka javlja se kod mnoge djece još krajem druge godine, kada krenu protestirati pred odlazak na spavanje. Ovaj se strah rađa iz straha od vlastite agresivnosti koju dijete počinje osjećati kao lošu i željelo bi ju držati pod kontrolom. Dijete bi se zapravo željelo ljutiti na odrasle koji od njega stalno nešto traže i očekuju, koji ga ograničavaju u njegovim željama i potrebama.

IGRA

Sadržaj i složenost igara raste na viši stupanj. Konstruktivne igre postaju sve složenije, a u igrama pretvaranja predmet potiče dijete na radnju koja pripada repertoaru neke uloge (imam žlicu, s njom se hrani, glumim mamu); isto je i sa crtežima- prvo nacrtat, a zatim imenuje. Dijete u trećoj godini pokazuje veći interes za drugu djecu i igranje s njima. Igra sve duže traje. Dijete u ovoj dobi počinje dijeliti stvari s drugima te uči čekati na svoj red.

U igri postaje sve maštovitije. Uživa u tzv. igrama pretvaranja, na primjer, u igri doktora, odlaska u trgovinu, 'razgovora' telefonom. Vrlo često se igra s imaginarnim prijateljem.

S tri godine gotovo sva djeca iskazuju spolni identitet. Reći će da su djevojčica ili dječak. Pokazuju interes za vlastito tijelo i njegovo funkcioniranje. Dijete otkriva i možda pokazuje interes za intimne dijelove tijela.

U ovoj dobi pojavljuje se osjećaj za smiješno pa se dijete obožava smijati grimasma koje rade odrasli, šalama, namjernom izvrtanju stvari.

POTICANJE SIMBOLIČKE IGRE

- Poticati razvoj igre stjecanjem što više novih iskustava, zajedničkih doživljaja djece i odraslih te omogućiti doživljavanje emocionalnih iskustava uz igru.
- Neophodno je da igri odgojitelja pred djecom prethodi zajedničko iskustvo djece o radu i aktivnostima odraslih.

OSIGURAVANJE KONTROLE IZRAŽAVANJA EMOCIJA

- Stvarati atmosferu sigurnosti, prihvaćanja i zadovoljstva u djece.
- Odrasli mora biti model prihvatljivog izražavanja svih emocija:
- maziti dijete u raznim situacijama, ne samo kada ga tješi;
- u situacijama koje izazivaju ljutnju nuditi djetetu rješenja koja uključuju kratko odlaganje zadovoljenja želja i potreba ili zamjenu za željenu stvar, igračku i sl..

KARAKTERISTIKE:

- Smije se grimasama, nezgrapnostima odraslih, šalama, izvrtanju stvari (npr. striček Martina, teta Ivan) – razvoj osjećaja za humor
- Može kratko pričekati na ostvarenje svoje želje
- Povezuje ime i spol
- Ima odgovarajuće reakcije na uspjeh i neuspjeh koje pokazuju da ih razumije (uspjeh pokazuje osmijehom, dizanjem pogleda, stavom; neuspjeh saginjanjem glave, spuštanjem pogledam...)
- Kad se opisuje govori o tjelesnim karakteristikama i oznakama posjedovanja
- Sudjeluje u oblačenju – zna obući hlače, obući se
- Uspostavljena je kontrola mokrenja i stolice
- Na nalog samostalno posprema igračke
- Dijeli igračke s drugima, iako su česte svađe razumije da nisu samo njegove/njene
- Započinje dramske igre (putujemo, kupamo se, idemo u trgovinu...)
- Počinje se igrati u grupi vršnjaka
- Rutinirano slijedi neka grupna pravila

Razvoj govora

S tri godine nastupa period naglog interesa za jezik i komunikaciju. Dijete kudikamo više voli govoriti nego slušati. Počinje primjećivati greške u riječima drugih koje ono pravilno čuje i govori. U artikulaciji još ima odstupanja: osim teškoća u izgovoru pojedinih glasova, u toj dobi djeca mogu imati problema i u izgovoru pojedinih riječi. No, te poteškoće se u toj dobi smatraju normalnim.

Temeljna gramatika materinjeg jezika je usvojena, govor je razumljiv, gramatički sličan govoru odraslih. Najčešće pogreške su u upotrebi zamjenica i broja.

Dijete u toj dobi ima velik interes za jezik i komunikaciju s odraslima i djecom. U nedogled postavlja pitanja rabeći i upitne zamjenice: *Tko? Što? Gdje?*

S djetetom se sad može voditi razgovor o neprisutnim događajima, osobama i stvarima. Ono samo izvještava o svojim doživljajima i potrebama, postavlja pitanja, informira se o neposrednim događanjima. Dijete govorom prati ono što radi, a sve više govori i o onome što će raditi, tako da govor poprima ulogu planiranja – dijete misli naglas.

U dobi od oko 2. ili 3. godine može doći do fiziološkog mucanja jer dijete toliko toga želi reći, ali govor još teško prati misaoni napredak.

Karakteristike:

Sluh i slušanje:

- Fonematski sluh već je dobro razvijen i dijete razlikuje sve glasove materinskog jezika
- Već s tri godine počinje primjećivati greške u riječima drugih koje ono pravilno čuje i govori
- Razumije riječi: tiho-glasno

Artikulacija:

- Glasovi c, z, c- još mogu biti blago nepravilni (do 4,5g)
- Glasovi l i r trebali bi se korektno artikulirati do navršene 4. godine
- Glasovi š, č, ć, ž, đ također mogu biti nepravilni, tolerira se do 5,5g

Rječnik i gramatika:

- Imenuje akciju na slici (4g)
- Odgovara na pitanje: Koji želiš?, imenujući predmet.
- Upotrebljava osobnu zamjenicu JA kad govori o sebi
- Zna reći puno ime, često i dob
- Traži da mu se objasni značenje riječi
- Govor je razumljiv, sličan govoru odraslih

KAKO RODITELJI MOGU POMOĆI U GOVORNO JEZIČNOM RAZVOJU

Dječji jezični razvoj možemo poticati govoreći jasno i često svakom pojedinom djetetu i slušajući njihove odgovore te odgovarajući primjereno na dječju govornu inicijativu. Trebamo znati da je govor trogodišnjacima važniji od slušanja. Sve važnije postaje upravo to poticanje upotrebom govora: davanjem i traženjem objašnjenja i obrazloženja. Odgovarajmo strpljivo na dječja pitanja iako djeca često na ta pitanja znaju odgovor, ali zapravo žele započeti razgovor ili vježbati odgovaranje na pitanja. To je doba pitanja „Zašto“. Djeca brzo usvajaju jezik, eksperimentiraju s govornim znakovima i počinju koristiti jezik za rješavanje problema i učenje pojmova. Stoga im trebamo osigurati brojna iskustva i mogućnosti da prošire svoje jezične sposobnosti. Trebamo čitati knjige jednom djetetu ili manjoj grupi; poticati ih na prepričavanje punim rečenicama; recitirati jednostavne pjesme, brojalice i igre s prstima; ohrabrivati djecu da pjevaju i slušaju snimke; omogućavati dječje igre u krugu i igre s pokretima i govorom; slušati priče koje djeca pričaju ili pisati priče koje pripovijedaju. Uživajmo u osjećaju za humor trogodišnjaka.

Potičite razvoj slušanja, razumijevanje jezika i govornu produkciju ulazeći u svakodnevne i duge interakcije sa svojim djetetom od najranije dobi.

- **Budite pravilan govorni uzor** – govorite polagano i izražajno.
- **Imenujte** sve čime je dijete okruženo, opisujte radnje dok ih obavljate s djetetom.
- **Igrajte se i bez igračaka:** trčite, skačite, ljuljajte se, kotrljajte se, šaklajajte se...
- Uključite dijete u svoje dnevne aktivnosti.
- **Slušajte** sa zanimanjem sve što vam dijete govori.
- **Ne ispravljajte i ne posramlujte dijete**, krivo izgovorenu riječ ponovite jasno u izmijenjenom kontekstu.
- **Ne opominjte dijete** da treba govoriti sporije, tečnije ili brže, **budite strpljivi**.

- **Nadograđivati i proširivati** djetetovu rečenicu korisno je, ali **nemojte završavati umjesto njega**.
- Ako ne razumijete dijete **budite iskreni**, ono vam može pokazati ili ponoviti što želi.
- **Prepričavajte** nedavne događaje.
- **Postavljajte pitanja, potičite dijete da i ono pita.**
- **S djetetom u krilu čitajte priče.**
- **Pažljivo birajte** crtiće, filmove, kompjutorske igrice.
- **Često govorite brojalice i pjesmice.**
- **Napišite slikovnu poruku** svome djetetu kada nekamo odlazite

Savjeti za poticanje razvoja djeteta

- Vodite dijete da se igra u grupama s drugom djecom
- Razgovarajte o emocijama s Vašim djetetom
- Potaknite dijete da imenuje/prepozna emocije u slikovnicama i u pravim situacijama
- Postavite jasna pravila i ograničenja za Vaše dijete i budite dosljedni u njihovoj primjeni!
- Ako dijete prekrši pravila, možete tražiti time/out da sjedi u stolici, od 30 sekundi do 1 minute! Ali, isto tako je jako bitno da potkrijepite i praćenje pravila i svaki put naglasite i poslušnost!
- Da bi vježbalo pamćenje, dajte djetetu da prati složenija uputstva (npr. "Idi u svoju sobu i donesi svoju kapu i šal!") Čitajte s djetetom svakodnevno i imenujte predmete na slikama, postavljajte jednostavna pitanja i potaknite imitaciju Vašeg govora-rečenica
- Crtajte linije i oblike sa svojim djetetom, jednostavnu ljudsku figuru
- Igrajte se igara sparivanja/pronalaženja istog
- Igrajte se brojanja - svega i svačega
- Dajte djetetu aktivnosti koje slobodno može izabrati i samostalno izvršiti (do 5 minuta) – jednostavne puzzle, kockice, plastelin, bojanke, igračke, te da ih samostalno pospremi
- Ne tjerajte dijete da spava preko dana ako mu to nije potrebno, mozgu nakon 3 godine san preko dana nije neophodan za razvoj
- Ohrabrujte dijete da samostalno pere i briše ruke, pere zube
- Recitirajte i pjevajte dječje pjesmice
- Pričajte djetetu priče i ohrabrujte ga da učestvuje u prepričavanju, pogađanju ishoda priče
- Igrajte se igre suprotnosti. Npr. «Beba je mala, a ti si _____», «Slon je veliki, a leptir je _____», ili «Šta je suprotno od dan/noć?», «Šta je suprotno od slatko/slano/kiselo/ gorko», itd.
- Tražite da Vam dijete opiše predmete i radnje u okolini
- Upoznajte dijete sa konceptom vremena: danas, jučer, sutra, ujutro, navečer...
- Učite dijete da pospremi svoje igračke, kutak, sobu

Vaša psihologinja, Irena Križanec

Literatura:

Starč i sur. [2004]. OSOBINE I PSIHOLOŠKI UVJETI RAZVOJA DJETETA PREDŠKOLSKE DOBI, priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi

Kako dijete govori“: D.Andrešić, N.Benc Štuka, N.Gugo Crevar, I.Ivanković, V. Mance, I.Mesec, M.Tambić , Planet Zoe